

ความสัมพันธ์ระหว่างประเภทของเรื่องสำคัญในการตรวจสอบ ในรายงานของผู้สอบบัญชีกับค่าธรรมเนียมการสอบบัญชี : หลักฐานเชิงประจักษ์จากบริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ แห่งประเทศไทย (SET)

วัสสรา หัตถะกิจ

นักศึกษาระดับปริญญาเอก หลักสูตรบัญชีดุษฎีบัณฑิต
คณะบัญชี มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย

ดร.จตุรวิทย์ เขียวชะอุ่ม

อาจารย์ประจำคณะบัญชี
มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย

ดร.ภูมิฐาน รังคกุลวัฒน์

ศาสตราจารย์ประจำภาควิชาสหกรณ์
คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

วันที่ได้รับต้นฉบับบทความ : 30 กันยายน 2566

วันที่แก้ไขปรับปรุงบทความ : 26 พฤศจิกายน 2566

วันที่ตอบรับตีพิมพ์บทความ : 1 ธันวาคม 2566

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเภทของเรื่องสำคัญในการตรวจสอบในรายงานของผู้สอบบัญชีกับค่าธรรมเนียมการสอบบัญชีของบริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย โดยใช้ข้อมูลจำนวน 1,430 ตัวอย่าง ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2560–2564 การวิเคราะห์ข้อมูลใช้เทคนิคการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ ผลการวิจัยพบว่า ประเภทของเรื่องสำคัญในการตรวจสอบ เรื่องการวัดมูลค่าสินทรัพย์ การด้อยค่าของสินทรัพย์ ค่าเผื่อหนี้สงสัยจะสูญ ธุรกิจกับกิจการที่เกี่ยวข้องกันและประมาณการหนี้สิน มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับค่าธรรมเนียมการสอบบัญชีอย่างมีนัยสำคัญ และพบว่า ประเภทของเรื่องสำคัญในการตรวจสอบ เรื่องการรับรู้รายได้ เรื่องค่าเผื่อลดมูลค่าสินค้าคงเหลือและเรื่องอื่น ๆ ไม่มีความสัมพันธ์กับค่าธรรมเนียมการสอบบัญชี

คำสำคัญ: รายงานของผู้สอบบัญชี ความเห็นของผู้สอบบัญชี เรื่องสำคัญในการตรวจสอบ
ค่าธรรมเนียมการสอบบัญชี

The Relationship between the Type of Key Audit Matters in Auditor's Report and Audit Fees: Empirical Evidence from Companies Listed in the Stock Exchange of Thailand (SET)

Vassara Hattakit

*Ph.D. (Candidate) in Doctor of Accountancy Program,
School of Accountancy, University of the Thai Chamber of Commerce*

Received: September 30, 2023

Revised: November 26, 2023

Accepted: December 1, 2023

Dr.Jatuwit Khieochaum

*Lecturer of School of Accountancy,
University of the Thai Chamber of Commerce*

Dr.Poomthan Rangkulnuwat

*Professor of Department of Cooperatives,
Faculty of Economics, Kasetsart University*

ABSTRACT

This study aims to examine the correlation between categories of key audit matters in auditor's report and audit fee of listed companies in the Stock Exchange of Thailand using data totaling 1,430 samples from 2017–2021. Data analysis was done using multiple regression analysis technique. The findings revealed that categories of key audit matters with regard to asset valuation, asset impairment, allowance for doubtful accounts, transactions with related parties, and provisions have significant positive correlation with audit fee, and it was found that categories of key audit matters with regard to income, allowance for diminution in value of inventories and other matters have no correlation with audit fee.

Keywords: Auditor's Report, Auditor's Opinion, Key Audit Matters, Audit Fee

บทนำ

จากอดีตจนถึงปัจจุบันได้มีข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับการล่มสลายและการปิดตัวของกิจการขนาดใหญ่หลายแห่ง รวมถึงมีคดีความฟ้องร้องบริษัทที่จดทะเบียนอยู่ในตลาดหลักทรัพย์อย่างต่อเนื่องทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ ที่เกี่ยวกับความไม่โปร่งใสและการทุจริตที่เกี่ยวข้องกับการบันทึกบัญชีและการรายงานทางการเงิน เช่น กรณีการล่มสลายของบริษัทขนาดใหญ่หลายแห่งในสหรัฐอเมริกาที่เกิดขึ้นในปี ค.ศ. 2002 ซึ่งได้แก่ การล่มสลายของ Enron Corporation สาเหตุสืบเนื่องมาจากการตกแต่งบัญชี ปกปิดผลขาดทุนในระหว่างบริษัท โดยการร่วมมือกันระหว่างผู้บริหารระดับสูง ผู้มีหน้าที่ดูแลรับผิดชอบสูงสุดด้านบัญชีและการเงินและผู้สอบบัญชี ส่งผลให้รายงานทางการเงินของ Enron แสดงรายการกำไรที่สูงและปรากฏยอดหนี้สินในงบการเงินต่ำกว่าความเป็นจริง แม้ว่า Enron จะมีกลไกการกำกับดูแลกิจการที่ดี อย่างไรก็ตาม การกำกับดูแลกิจการของ Enron ก็ยังเป็นส่วนหนึ่งหรือสาเหตุอย่างหนึ่งที่น่าไปสู่การล่มสลายและสาเหตุอีกส่วนหนึ่งที่สำคัญนั้นก็สืบเนื่องมาจากการปฏิบัติหน้าที่ของผู้สอบบัญชี บริษัท Arthur Andersen ซึ่งเป็น 1 ใน 5 บริษัทยักษ์ใหญ่ในธุรกิจการตรวจสอบชั้นนำของโลก นอกจากประเด็นข่าวสารการล่มสลายของ Enron ในปี ค.ศ. 2002 ยังมีประเด็นข่าวสารเรื่องอื้อฉาวเกี่ยวกับการล่มสลายทางการเงินของเวิลด์คอม ซึ่งเป็นบริษัทสื่อสารักษ์ใหญ่ของประเทศสหรัฐอเมริกา ความผิดปกติทางบัญชีของเวิลด์คอมนั้น เกี่ยวข้องกับการบันทึกบัญชีที่ไม่เป็นไปตามหลักการบัญชีที่รับรองทั่วไป โดยมีการนำค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับการเช่าสายโทรคมนาคม ซึ่งควรบันทึกบัญชีเป็นค่าใช้จ่ายในงบกำไรขาดทุนมาบันทึกเป็นสินทรัพย์ เพื่อแสดงตัวเลขกำไรที่สูง แต่ในความเป็นจริง บริษัทมีผลขาดทุนเป็นจำนวนมหาศาล ซึ่งเป็นการตกแต่งกำไรแสดงข้อมูลอันเป็นเท็จ เพื่อให้ข้อมูลรายงานทางการเงินเป็นที่น่าสนใจกับนักลงทุน แต่ในที่สุดก็นำไปสู่การล่มสลายของเวิลด์คอม นอกจากประเด็นข่าวสารเรื่องอื้อฉาวเกี่ยวกับการทุจริตที่เกิดขึ้นในต่างประเทศแล้ว ในปี พ.ศ. 2547 ในประเทศไทยมีประเด็นข่าวสารเรื่องอื้อฉาวเกี่ยวกับคดีหุ้นปิคนิคเกี่ยวกับการบิดเบือนข้อมูลทางบัญชี โดยผู้บริหารได้สร้างราคาหุ้นด้วยการใช้วิธีการทางบัญชีในการบิดเบือนข้อมูลทางบัญชี ซึ่งส่งผลกระทบต่อนักลงทุน ก่อให้เกิดความเสียหายในวงกว้าง โดยหุ้นของปิคนิคมีการซื้อขายเป็นจำนวนมากในช่วงปี พ.ศ. 2547 บริษัทมีการเติบโตของกำไรแบบก้าวกระโดด แต่ในที่สุดก็ถูกค้นพบสิ่งผิดปกติทางบัญชี จากเหตุการณ์ที่ได้กล่าวถึงทั้งหมดนี้ ส่งผลกระทบต่อความเชื่อมั่นในผลงานของผู้สอบบัญชีอย่างมาก ตลอดจนมีประเด็นที่น่าสนใจคือ ผู้สอบบัญชีของกิจการทั้งหมดที่กล่าวมา เมื่อพบเห็นข้อผิดพลาด ควรจะดำเนินการชี้แจงและเปิดเผยข้อเท็จจริงดังกล่าวในรายงานการสอบบัญชี แต่กลับมีการเพิกเฉย หรือโดยนัย มีการปิดบังซ่อนเร้น ทั้งที่ควรชี้แจงและเปิดเผยข้อเท็จจริงในรายงานของผู้สอบบัญชีรับอนุญาต เพื่อให้ผู้มีส่วนได้เสียกลุ่มต่าง ๆ ได้รับทราบข้อเท็จจริงที่ควรจะเป็น จึงมีคำถามที่ตามมาว่า มีเหตุผลหรือผลประโยชน์ค่าตอบแทน หรือสิ่งจูงใจใดที่อยู่เบื้องหลังสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้หรือไม่อย่างไร

อย่างไรก็ตาม ในช่วงปี ค.ศ. 2008 เกิดวิกฤตการณ์ทางการเงินครั้งสำคัญของโลกคือ วิกฤตการณ์แฮมเบอร์เกอร์ หรือวิกฤตซับไพรม์ที่เกิดขึ้นในประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งเกิดจากปัญหาการบริหารจัดการสินเชื่อสิ่งหาริมทรัพย์ที่ผิดพลาด และการกำกับดูแลกลุ่มสถาบันการเงินที่ไม่รัดกุม ส่งผลให้สถาบันการเงินและกิจการหลายแห่งทั่วโลกล่มสลายและได้รับผลกระทบเป็นจำนวนมาก จากเหตุการณ์ดังกล่าวที่เกิดขึ้นนี้ก่อให้เกิดข้อเรียกร้องจากผู้ใช้งบการเงินว่า รายงานของผู้สอบบัญชีนั้นไม่สามารถให้ข้อมูลที่โปร่งใสต่อการตัดสินใจและรายงานของผู้สอบบัญชีไม่ได้ส่งสัญญาณความเสี่ยงใด ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการใช้งบการเงินของนักลงทุนและผู้มีส่วนได้เสียกลุ่มต่าง ๆ ได้ (Kaewprapa et al., 2021) จากกรณีต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นคณะกรรมการมาตรฐานการสอบบัญชีและการให้ความเชื่อมั่นระหว่างประเทศ (International Auditing and

Assurance Standards Board: IAASB) จึงพยายามที่จะลดช่องว่างของข้อมูลในรายงานของผู้สอบบัญชี ที่ไม่สามารถตอบสนองต่อความต้องการของผู้ใช้งบการเงินและเพิ่มความเชื่อมั่นให้กับวิชาชีพสอบบัญชีมากขึ้น ในปี ค.ศ. 2015 จึงมีการปรับปรุงมาตรฐานการสอบบัญชีระหว่างประเทศหลายฉบับ ที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงรูปแบบรายงานของผู้สอบบัญชี โดยเฉพาะมาตรฐานการสอบบัญชีฉบับใหม่ รหัส 701 การสื่อสารเรื่องสำคัญในการตรวจสอบ ซึ่งกำหนดให้ผู้สอบบัญชีต้องรายงานเรื่องสำคัญในการตรวจสอบเพิ่มขึ้นมาอีกหนึ่งย่อหน้าในหน้ารายงานของผู้สอบบัญชี (Srijunpetch, 2017) ซึ่งมีผลบังคับใช้ในประเทศไทยอย่างเป็นทางการและบังคับใช้กับบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย สำหรับงบการเงิน สำหรับงวดสิ้นสุดในหรือหลังวันที่ วันที่ 31 ธันวาคม พ.ศ. 2559 ทั้งนี้ การปรับปรุงมาตรฐานการสอบบัญชีฉบับใหม่ รหัส 701 ซึ่งกำหนดให้ผู้สอบบัญชีต้องมีการสื่อสารรายงานเรื่องสำคัญในการตรวจสอบเพิ่มมากขึ้นในหน้ารายงานของผู้สอบบัญชี โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อช่วยในการลดช่องว่างของข้อมูลและเพิ่มระดับมาตรฐานด้านวิชาชีพสอบบัญชี อย่างไรก็ตาม แม้ว่าการเปิดเผย “เรื่องสำคัญในการตรวจสอบ” ในหน้ารายงานของผู้สอบบัญชีนั้น ถูกเชื่อว่า จะช่วยลดช่องว่างของข้อมูล (Information Gap) และเพิ่มความเชื่อมั่นให้ผู้ใช้งบการเงินอย่างแท้จริง (Bedard et al., 2016) แต่ในปัจจุบันก็ยังมีเหตุการณ์ที่ส่งผลกระทบต่อความเชื่อมั่นในผลงานของผู้สอบบัญชีอย่างต่อเนื่อง ดังสถานการณ์ข่าวสารที่เกิดขึ้นในต่างประเทศ ปี ค.ศ. 2023 คือ การล้มละลายของธนาคาร Silicon Valley Bank, Signature Bank, First Republic Bank ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงปัญหาวิกฤตในระบบการเงินในประเทศสหรัฐอเมริกา แต่ปัญหาดังกล่าวกลับไม่ถูกเปิดเผยต่อผู้มีส่วนได้เสียอย่างถูกต้องชัดเจนตามหลักธรรมาภิบาล กล่าวคือ สาเหตุที่สำคัญในการล้มละลายนี้ปัญหาส่วนหนึ่งเกิดจากการขาดธรรมาภิบาลในการบริหารการลงทุนของกิจการในหลายโครงการ นอกจากนี้ในปี พ.ศ. 2566 มีเหตุการณ์ครั้งสำคัญเกิดขึ้นในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยคือ การถูกฟ้องล้มละลายของ STARK ซึ่งสาเหตุที่สำคัญของการล้มละลายนี้นั้นมีผลสืบเนื่องมาจากการขาดธรรมาภิบาลในการบริหารกิจการ กล่าวคือ เกิดการทุจริตตกแต่งบัญชีแสดงรายได้อันเป็นเท็จจนนำไปสู่การล้มละลายของกิจการตลอดจนส่งผลกระทบต่อผู้มีส่วนได้เสียกลุ่มต่าง ๆ ในวงกว้าง ทั้งนี้ ในทางปฏิบัตินั้นอาจกล่าวได้ว่า การกำหนดให้มีการเปิดเผย “เรื่องสำคัญในการตรวจสอบ” ในหน้ารายงานของผู้สอบบัญชีนั้นก็ดูเหมือนว่า จะเป็นการเพิ่มขอบเขตการทำงานของผู้สอบบัญชีให้เพิ่มมากขึ้นจากเดิม อันจะนำไปสู่ต้นทุนทางด้านการปฏิบัติงานตรวจสอบที่เพิ่มขึ้นตามมา หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ ปริมาณงานสอบบัญชีที่เพิ่มมากขึ้นนั้น จะส่งผลให้ระยะเวลาในการตรวจสอบเพิ่มมากขึ้นและค่าธรรมเนียมในการสอบบัญชีเพิ่มขึ้น (Jean & Karla, 2014)

จากงานวิจัยในอดีตที่ผ่านมาการศึกษาเกี่ยวกับประเด็นเรื่องสำคัญในการตรวจสอบ (Key Audit Matter: KAMs) กับค่าธรรมเนียมการสอบบัญชีในประเทศไทยและต่างประเทศพบว่า ยังมีจำนวนน้อยตลอดจนผลการวิจัยส่วนใหญ่เป็นผลการศึกษาของงานวิจัยในต่างประเทศ ซึ่งผลการวิจัยดังกล่าวอาจไม่สามารถนำมาวิเคราะห์ถึงความสัมพันธ์ระหว่าง “เรื่องสำคัญในการตรวจสอบ” ในรายงานของผู้สอบบัญชีกับค่าธรรมเนียมการสอบบัญชีในบริบทของประเทศไทยได้อย่างชัดเจน ตลอดจนผลการวิจัยดังกล่าวอาจยังไม่ได้ให้ข้อมูลอันเป็นประโยชน์ที่ชัดเจนต่อหน่วยงานกำกับดูแลและนักลงทุนในบริบทของประเทศไทยได้ เนื่องจากอาจมีปัจจัยหลายประการที่แตกต่างกัน เช่น โครงสร้างทางเศรษฐกิจ กฎระเบียบข้อบังคับของตลาดทุน ระดับการปกป้องสิทธิของนักลงทุน นอกจากนี้ยังพบว่า การศึกษาเกี่ยวกับประเภทของเรื่องสำคัญในการตรวจสอบในรายงานของผู้สอบบัญชีกับค่าธรรมเนียมการสอบบัญชีโดยตรงหรือโดยเฉพาะเจาะจงนั้นยังไม่พบว่ามีการศึกษาโดยแยกศึกษาในแต่ละประเภทของเรื่องสำคัญในการตรวจสอบ ซึ่งการศึกษาในลักษณะนี้อาจให้หลักฐานที่ชัดเจน

ได้มากยิ่งขึ้น ตลอดจนการศึกษาในอดีตพบว่า ยังไม่ครอบคลุมในทุกประเด็นที่เกี่ยวข้องกับ “เรื่องสำคัญในการตรวจสอบ” ในหน้ารายงานของผู้สอบบัญชี จากการทบทวนวรรณกรรมและประเด็นต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องและเชื่อมโยงกับบริบทที่มีความสัมพันธ์กับงานด้านการสอบบัญชีจึงนำมาซึ่งคำถามวิจัยในครั้งนี้คือ “ประเภทของเรื่องสำคัญในการตรวจสอบ” ในหน้ารายงานของผู้สอบบัญชีมีความสัมพันธ์ในเชิงบวกกับค่าธรรมเนียมในการสอบบัญชีหรือไม่ และจากประเด็นดังกล่าวก็เป็นแรงจูงใจที่ผู้วิจัยต้องการศึกษาในเรื่องเกี่ยวกับ ความสัมพันธ์ระหว่างประเภทของเรื่องสำคัญในการตรวจสอบในรายงานของผู้สอบบัญชีกับค่าธรรมเนียมในการสอบบัญชี โดยในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงมุ่งเน้นศึกษาตัวแปร “ประเภทของเรื่องสำคัญในการตรวจสอบ” ที่เปิดเผยในหน้ารายงานของผู้สอบบัญชี

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่าง “ประเภทของเรื่องสำคัญในการตรวจสอบ” ในหน้ารายงานของผู้สอบบัญชี กับค่าธรรมเนียมในการสอบบัญชีของบริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัยมี 2 ประการ ประการแรกคือ ประโยชน์ทางวิชาการ ผลการวิจัยครั้งนี้ให้หลักฐานเพิ่มเติมเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่าง “ประเภทของเรื่องสำคัญในการตรวจสอบ” กับค่าธรรมเนียมการสอบบัญชีในบริบทของประเทศไทย ที่ศึกษาถึงประเภทของเรื่องสำคัญในการตรวจสอบในแต่ละประเภทโดยตรงกับค่าธรรมเนียมการสอบบัญชี ซึ่งยังไม่พบงานวิจัยในอดีตที่ศึกษาความสัมพันธ์ดังกล่าวโดยตรงและศึกษาโดยพิจารณาถึงประเภทของเรื่องสำคัญในการตรวจสอบโดยเฉพาะเจาะจงในแต่ละประเภทกับค่าธรรมเนียมการสอบบัญชีในบริบทของตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย นอกจากนี้ผลการวิจัยนี้จะช่วยเพิ่มวรรณกรรมในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่าง “ประเภทของเรื่องสำคัญในการตรวจสอบ” กับค่าธรรมเนียมการสอบบัญชีในบริบทของประเทศไทย

ประการที่สองประโยชน์ในทางปฏิบัติ ต่อหน่วยงานกำกับดูแล นักลงทุน ตลอดจนผู้มีส่วนได้เสียกลุ่มต่าง ๆ ผลการวิจัยครั้งนี้ช่วยให้สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ นำผลการวิจัยไปเป็นข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาเกณฑ์การกำกับดูแลเกี่ยวกับการกำหนดค่าธรรมเนียมในการสอบบัญชีของบริษัทจดทะเบียน ทั้งนี้ ผลการวิจัยนี้จะช่วยให้นักลงทุนและผู้มีส่วนได้เสียกลุ่มต่าง ๆ เข้าใจถึง “เรื่องสำคัญในการตรวจสอบ” ในหน้ารายงานของผู้สอบบัญชี และผลกระทบของ “เรื่องสำคัญในการตรวจสอบ” ต่อค่าธรรมเนียมในการสอบบัญชี ทั้งนี้ สำนักงานสอบบัญชี สามารถนำผลการวิจัยนี้ไปเป็นแนวทางและข้อมูลประกอบการพิจารณากำหนดค่าธรรมเนียมในการสอบบัญชีในปีถัดไปได้เหมาะสม เพื่อให้สอดคล้องกับขอบเขตของการปฏิบัติงานที่ต้องใช้ความระมัดระวัง ตลอดจนชั่วโมงการทำงานที่เพิ่มมากขึ้นในการค้นหาหลักฐาน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีนัยสำคัญและนำมาเปิดเผยเป็นประเด็นที่เกี่ยวข้องกับ “เรื่องสำคัญในการตรวจสอบ” ในหน้ารายงานของผู้สอบบัญชี ตลอดจนสภาวิชาชีพบัญชีฯ สามารถนำผลการวิจัยนี้ไปเป็นข้อมูลพื้นฐานสนับสนุนการ พัฒนาระบบการสอบบัญชีในอนาคตได้

การทบทวนวรรณกรรม

ทฤษฎีตัวแทน (Agency Theory)

Jensen and Meckling (1976) ได้อธิบายถึงความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นภายใต้สัญญาระหว่างบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่เป็นตัวการ (Principal) ในการแสวงหาประโยชน์สูงสุดจากการลงทุน โดยการว่าจ้างตัวแทน (Agent) ให้ดำเนินการบริหารจัดการแทนตนเองและในขณะเดียวกันก็พยายามควบคุมไม่ให้ตัวแทนดำเนินการที่ไม่เหมาะสม ตามทฤษฎีนี้ตัวแทนนั้นจะมองว่า เจ้าของกิจการไม่สามารถบริหารงานเพียงผู้เดียวได้จึงจำเป็นต้องมีบุคคลที่เข้ามาช่วยในการบริหารงานแทนเจ้าของกิจการ ทฤษฎีนี้จะอธิบายความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างการเป็นตัวแทนว่า เกิดขึ้นระหว่างบุคคล 2 ฝ่าย โดยฝ่ายที่มอบอำนาจคือ ตัวการ (Principle) ในขณะที่อีกฝ่ายหนึ่งที่ได้รับมอบอำนาจในการบริหารงานคือ ตัวแทน (Agent) ตามทฤษฎีนี้ตราบใดที่ผู้บริหารซึ่งเป็นตัวแทน ทำการตัดสินใจในการลงทุนเพื่อสร้างผลตอบแทนสูงสุดจากเงินลงทุนโดยวิธีการที่สอดคล้องกับการสร้างผลประโยชน์สูงสุดของผู้ถือหุ้นที่เป็นตัวการแล้ว ความสัมพันธ์ระหว่างตัวการและตัวแทนก็จะยังคงราบรื่น แต่หากผู้บริหารที่เป็นผู้ทำหน้าที่แทนผู้ถือหุ้น โดยไม่ได้ทำงานเพื่อก่อให้เกิดผลประโยชน์สูงสุดต่อผู้ถือหุ้นแล้วนั้น ย่อมส่งผลให้วัตถุประสงค์และผลประโยชน์ไม่สอดคล้องกันระหว่างตัวการและตัวแทน (Srijunpetch, 2008) ตามทฤษฎีนี้ปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นของตัวแทนสามารถแบ่งได้ 3 ประเภทคือ ปัญหาตัวแทนประเภทที่ 1 ปัญหาที่เกิดจากความขัดแย้งระหว่างผู้ที่เป็นตัวการและตัวแทนที่เกิดขึ้น เป็นปัญหาที่เกิดจากความไม่สมดุลงของข้อมูลระหว่างผู้บริหารที่เป็นตัวแทนและผู้ถือหุ้นที่เป็นตัวการโดยผู้บริหารซึ่งเป็นตัวแทนนั้นจะมีข้อมูลมากกว่าผู้ถือหุ้นซึ่งเป็นตัวการ (Ross, 1973; Jensen & Meckling, 1976) ปัญหาตัวแทนประเภทที่ 2 ปัญหาความขัดแย้งระหว่างผู้ถือหุ้นรายใหญ่กับผู้ถือหุ้นรายย่อย (Shleifer & Vishny, 1997; Gilson & Gordon, 2003) ผู้ถือหุ้นรายใหญ่มีอำนาจและมีสิทธิออกเสียงในการตัดสินใจ เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ส่วนตนและไม่คำนึงถึงผลประโยชน์ของผู้ถือหุ้นรายย่อย ปัญหาตัวแทนประเภทที่ 3 ปัญหาความขัดแย้งระหว่างผู้ถือหุ้นกับเจ้าหนี้ เนื่องจากฝ่ายเจ้าหนี้จะไม่สามารถไปกำกับดูแลวิธีการใช้เงินของเจ้าของกิจการได้ตลอดเวลา ส่งผลให้เจ้าของกิจการนั้นอาจจะเอาเปรียบเจ้าหนี้ได้ (Panda & Leepsa, 2017)

ปัญหาตัวแทนภายใต้ข้อสมมติฐานของทฤษฎีนี้ล้วนแล้วแต่ก่อให้เกิดต้นทุน ค่าใช้จ่ายในการสร้างภาระผูกพันให้กับฝ่ายบริหาร ซึ่งเป็นค่าใช้จ่ายที่กิจการจะต้องจ่าย เพื่อให้ฝ่ายบริหารนั้นรักษาสัญญาที่ได้ตกลงกับผู้ถือหุ้น เช่น ค่าตอบแทนผู้บริหาร โบนัสและค่าใช้จ่ายในการกำกับดูแลฝ่ายบริหาร ซึ่งเป็นค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้น เพื่อให้ผู้ถือหุ้นใช้ในการประเมินผลงานและควบคุมการทำงานของฝ่ายบริหาร เพื่อให้มั่นใจได้ว่า การตัดสินใจของฝ่ายบริหารนั้น จะสร้างผลประโยชน์สูงสุดให้กับผู้ถือหุ้น (Sirinthip, 2012) ทั้งนี้ ปัญหาที่เกิดจากความไม่สมดุลงของข้อมูลระหว่างผู้บริหารที่เป็นตัวแทนและผู้ถือหุ้นที่เป็นตัวการ โดยผู้บริหารซึ่งเป็นตัวแทนนั้นจะมีข้อมูลมากกว่าผู้ถือหุ้นซึ่งเป็นตัวการ การแก้ไขปัญหาและลดความขัดแย้งทางด้านผลประโยชน์ระหว่างผู้บริหารที่เป็นตัวแทนและผู้ถือหุ้นที่เป็นตัวการนั้นสามารถทำได้โดยการนำหลักการกำกับดูแลกิจการที่ดีมาใช้ในกิจการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในมิติของการเปิดเผยข้อมูลของกิจการอย่างโปร่งใสและตรวจสอบได้ ทั้งนี้การกำกับดูแลกิจการที่ดี เป็นการกำกับและควบคุมการบริหารงานของผู้บริหาร โดยมุ่งเน้นผลประโยชน์ที่เป็นธรรมให้แก่ผู้ที่เป็นเจ้าของหลักของกิจการและนอกจากนี้แล้วการกำกับดูแลกิจการนั้นยังมีบทบาทสำคัญต่อความสำเร็จ การเจริญเติบโตจากการดำเนินงานที่ยั่งยืน เนื่องจากสามารถแสดงให้เห็นว่า กิจการมีระบบการบริหารจัดการตลอดจนระบบการควบคุมภายในที่มีประสิทธิภาพ มีการเปิดเผยข้อมูลอย่างโปร่งใสและสามารถตรวจสอบได้ ซึ่งช่วยสร้างความเชื่อมั่นต่อผู้ถือหุ้น นักลงทุน ตลอดจนผู้มีส่วนได้เสียกลุ่มต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการ ดังนั้นการเปิดเผย “เรื่องสำคัญในการตรวจสอบใน

รายงานของผู้สอบบัญชี” จะเป็นปัจจัยที่จะสะท้อนถึงความเสี่ยงที่มีนัยสำคัญของกิจการ ตลอดจนวิธีการตอบสนองต่อความเสี่ยงดังกล่าวของผู้สอบบัญชีและเป็นสื่อกลางในการสื่อสารข้อมูลดังกล่าวไปยังบุคคลผู้มีส่วนได้เสียกลุ่มต่าง ๆ ของกิจการ เพื่อเป็นการลดช่องว่างของข้อมูล (Information Gap) ระหว่างผู้บริหารที่เป็นตัวแทนและผู้ถือหุ้นที่เป็นตัวการ อย่างไรก็ตาม ภายใต้นแนวคิดของทฤษฎีตัวแทน การแก้ไขปัญหาค่าความขัดแย้งอันเกิดจากความไม่สมดุลของข้อมูลระหว่างตัวการและตัวแทนนั้นหากตัวการ ซึ่งเป็นเจ้าของกิจการต้องการข้อมูลที่มีคุณภาพก็ย่อมก่อให้เกิดต้นทุนหรือค่าใช้จ่ายที่ตามมา (Albitar et al., 2020)

เรื่องสำคัญในการตรวจสอบ (Key Audit Matters: KAMs)

มาตรฐานการสอบบัญชีรหัส 701 การสื่อสารเรื่องสำคัญในการตรวจสอบในรายงานของผู้สอบบัญชีรับอนุญาต (Communicating Key Audit Matters in The Independent Auditor’s Report) มีผลบังคับใช้ในประเทศไทยอย่างเป็นทางการและบังคับใช้กับบริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยตั้งแต่วันที่ 31 ธันวาคม พ.ศ. 2559 ตามมาตรฐานการสอบบัญชี รหัส 701 ได้ให้นิยามของเรื่องสำคัญในการตรวจสอบ (Key Audit Matters: KAM) ว่าหมายถึง “เรื่องต่าง ๆ ที่มีนัยสำคัญที่สุดตามดุลยพินิจของผู้ประกอบวิชาชีพของผู้สอบบัญชีในการตรวจสอบงบการเงินงวดปัจจุบัน” Tunggruenrat (2015) ระบุว่า รายงานของผู้สอบบัญชีรูปแบบใหม่ที่มีการระบุ “เรื่องสำคัญในการตรวจสอบ” ในหน้ารายงานของผู้สอบบัญชี จะช่วยให้ผู้ใช้งบการเงินเข้าใจถึงประเด็นความเสี่ยงของกิจการได้ดียิ่งขึ้น ตลอดจนการกำหนดให้มีการระบุชื่อของผู้สอบบัญชีที่รับผิดชอบงานสอบบัญชีจะส่งผลให้ผู้สอบบัญชานั้นมีความระมัดระวังในการปฏิบัติงานมากขึ้น ตลอดจนส่งผลกระทบต่อการเพิ่มขึ้นของชั่วโมงการปฏิบัติงานของผู้สอบบัญชี ซึ่งอาจส่งผลต่อการเพิ่มขึ้นของค่าธรรมเนียมการสอบบัญชี ตามผลการศึกษาของ Elizabeth et al. (2016) ที่ศึกษาถึงผลที่ตามมาของการเปลี่ยนแปลงรายงานของผู้สอบบัญชี หลักฐานจากสหราชอาณาจักรพบว่า การกำหนดให้มีการขยายขอบเขตรายงานการสอบบัญชีหรือรูปแบบรายงานของผู้สอบบัญชีรูปแบบใหม่ที่มีการกำหนดให้มีการเปิดเผย “เรื่องสำคัญในการตรวจสอบ” ในหน้ารายงานของผู้สอบบัญชานั้นส่งผลกระทบบ่อน้างน้อยต่อค่าธรรมเนียมการสอบบัญชี ทั้งนี้ จากผลการศึกษาของ Baatwah et al. (2021) ที่ศึกษาถึงการเปิดเผยเรื่องสำคัญในการตรวจสอบสร้างความแตกต่างในตลาดเกิดใหม่ประเทศโอมานหรือไม่ ซึ่งจากผลการศึกษานั้นพบว่า การเปิดเผยจำนวนเรื่องสำคัญในการตรวจสอบมีความสัมพันธ์ในเชิงบวกต่อค่าธรรมเนียมการสอบบัญชีของบริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ประเทศโอมานอย่างมีนัยสำคัญ เนื่องจากการกำหนดให้มีการเปิดเผยเรื่องสำคัญในการตรวจสอบในหน้ารายงานของผู้สอบบัญชานั้นสร้างแรงกดดันต่อผู้สอบบัญชี ทำให้ผู้สอบบัญชีต้องใช้ความพยายามในการค้นหาหลักฐานและใช้ระยะเวลาในการตรวจสอบที่มากขึ้น เมื่อผู้สอบบัญชีมีชั่วโมงการปฏิบัติงานที่มากขึ้น ส่งผลให้มีการกำหนดค่าธรรมเนียมการสอบบัญชีสูงขึ้นตามไปด้วยสอดคล้องกับผลการศึกษาของ Boonlert-U-Thai et al. (2019) ที่พบว่า จำนวนเรื่องสำคัญในการตรวจสอบมีความสัมพันธ์ในเชิงบวกต่อค่าธรรมเนียมการสอบบัญชี อย่างไรก็ตาม เรื่องสำคัญในการตรวจสอบที่ถูกเปิดเผยในหน้ารายงานของผู้สอบบัญชานั้นจะแตกต่างกันในแต่ละอุตสาหกรรม โดยอาจเป็นผลสืบเนื่องมาจากในแต่ละอุตสาหกรรมจะมีเรื่องที่เกิดขึ้นเฉพาะอุตสาหกรรมและมีความเสี่ยงที่แตกต่างกัน (Wuttichindanon & Issarawornrawanitch, 2017) ซึ่งอาจตั้งข้อสังเกตได้ว่า ความเสี่ยงที่ถูกนำมาเปิดเผยเป็นประเด็นเรื่องสำคัญในการตรวจสอบของแต่ละอุตสาหกรรมที่แตกต่างกันนั้น ผู้สอบบัญชีต้องใช้ความพยายามในการค้นหาหลักฐานตลอดจนใช้เวลาในการปฏิบัติงานสอบบัญชีมากขึ้นย่อมส่งผลต่อต้นทุนการสอบบัญชี

ทั้งนี้ Kittiwong and Sarapaivanich (2020) ระบุว่า การเปิดเผยเรื่องสำคัญในการตรวจสอบที่มีความเกี่ยวข้องกับการซื้อกิจการเท่านั้นจะทำให้เกิดรายการทางบัญชีที่ซับซ้อนตลอดจนความเสี่ยงจากธุรกรรมดังกล่าวจะส่งผลกระทบต่อต้นทุนการสอบบัญชีที่สูงขึ้น จากการทบทวนวรรณกรรมในอดีตพบว่า การศึกษาเกี่ยวกับประเด็นเรื่องสำคัญในการตรวจสอบกับค่าธรรมเนียมในการสอบบัญชีในประเทศไทยและในต่างประเทศนั้นพบว่า ยังมีจำนวนน้อย การศึกษาโดยส่วนใหญ่มุ่งศึกษาโดยการนับจำนวนเรื่องสำคัญในการตรวจสอบที่เปิดเผยในรายงานของผู้สอบบัญชี ผลการศึกษาส่วนใหญ่ในอดีตเป็นผลการศึกษาของงานวิจัยในต่างประเทศ ซึ่งผลการวิจัยดังกล่าวอาจไม่สามารถนำมาวิเคราะห์ถึงความสัมพันธ์ระหว่างเรื่องสำคัญในการตรวจสอบ กับค่าธรรมเนียมการสอบบัญชีในบริบทของตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยได้อย่างชัดเจน ทั้งนี้ การศึกษาเกี่ยวกับ “ประเภทของเรื่องสำคัญในการตรวจสอบ” ในรายงานของผู้สอบบัญชีกับค่าธรรมเนียมการสอบบัญชีโดยตรงหรือโดยเฉพาะเจาะจงนั้นพบว่า ยังไม่มีงานใดที่ศึกษาโดยเฉพาะเจาะจง ตลอดจนยังไม่มีการศึกษาที่ครอบคลุมในทุกประเด็นที่เกี่ยวข้องกับ “ประเภทของเรื่องสำคัญในการตรวจสอบ” ในหน้ารายงานของผู้สอบบัญชีจากเหตุผลดังกล่าวงานวิจัยครั้งนี้จึงสนใจศึกษาถึง ความสัมพันธ์ระหว่างประเภทของเรื่องสำคัญในการตรวจสอบในหน้ารายงานของผู้สอบบัญชีกับค่าธรรมเนียมการสอบบัญชีในบริบทของตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย เพื่อให้ได้ข้อสรุปที่มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้นเกี่ยวกับ ความสัมพันธ์ระหว่าง “ประเภทของเรื่องสำคัญในการตรวจสอบ” แต่ละประเภทในหน้ารายงานของผู้สอบบัญชีกับค่าธรรมเนียมการสอบบัญชี โดยงานวิจัยนี้จะมุ่งศึกษาโดยแบ่งประเภทของเรื่องสำคัญในการตรวจสอบของผู้สอบบัญชีออกเป็น 8 ประเภท ได้แก่ 1. การรับรู้รายได้ 2. การวัดมูลค่าสินทรัพย์ 3. การด้อยค่าของสินทรัพย์ 4. ค่าเผื่อลดมูลค่าสินค้าคงเหลือ 5. ค่าเผื่อหนี้สงสัยจะสูญ 6. ธุรกรรมกับกิจการที่เกี่ยวข้องกัน 7. ประมาณการหนี้สิน และ 8. เรื่องอื่น ๆ (Tungruenrat, 2017)

แนวคิดเกี่ยวกับค่าธรรมเนียมการสอบบัญชี

O'Keefe, King and Gaver (1994) ได้กล่าวว่า กระบวนการของการสอบบัญชานั้นจะมีความเกี่ยวข้องกับปริมาณงานการสอบบัญชีและจะเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญที่ส่งผลให้ค่าธรรมเนียมในการสอบบัญชานั้นเพิ่มขึ้น ในการพิจารณาปริมาณการสอบบัญชานั้น Ittonen, Miettien and Vahama (2010) ได้อธิบายว่า ผู้สอบบัญชีจะต้องทำความเข้าใจสภาพแวดล้อมของกิจการและลักษณะการดำเนินงานของกิจการ ทั้งนี้ Ramzy (1988) กล่าวว่า การกำหนดค่าธรรมเนียมการสอบบัญชีเป็นการดำเนินการที่มีกระบวนการที่มีความซับซ้อน การกำหนดค่าธรรมเนียมการสอบบัญชานั้นจะครอบคลุม ทั้งในส่วนของต้นทุนทางตรง ต้นทุนทางอ้อมและครอบคลุมในส่วนของคุณค่าตอบแทนที่ได้รับจากการตรวจสอบ ซึ่งก็คือ กำไร Lifschu, Jacobi and Feldshtein (2010) ระบุว่า ในการกำหนดค่าธรรมเนียมการสอบบัญชีของผู้สอบบัญชานั้นมี 2 แนวคิด ดังนี้ แนวคิดที่หนึ่งคือ การกำหนดค่าธรรมเนียมการสอบบัญชีจากการประเมินความเสี่ยงในการตรวจสอบ (The Audit-Risk Perspective) แนวคิดที่สองคือ การกำหนดค่าธรรมเนียมการสอบบัญชีจากคุณภาพของงานตรวจสอบตามความต้องการของกิจการที่ถูกตรวจสอบ (The Demand-Based Perspective)

การพัฒนาสมมติฐานของการวิจัย

เรื่องสำคัญในการตรวจสอบกับค่าธรรมเนียมการสอบบัญชี

ในการเปิดเผยเรื่องสำคัญในการตรวจสอบ ผู้สอบบัญชีจะต้องใช้ความระมัดระวังที่มากขึ้นในการปฏิบัติงานตลอดจนจะต้องใช้ดุลยพินิจเชิงผู้ประกอบวิชาชีพในการพิจารณาอย่างละเอียดว่า จะกำหนดให้เรื่องใดเป็น “เรื่องสำคัญในการตรวจสอบ” แล้วนำมาเปิดเผยในหน้ารายงานการสอบบัญชี จึงอาจตั้งข้อสังเกตได้ว่า เมื่อผู้สอบบัญชีจะต้องใช้ความระมัดระวังในการปฏิบัติหน้าที่มากขึ้นและต้องใช้ดุลยพินิจอย่างละเอียดถี่ถ้วนตลอดจนต้องใช้ระยะเวลาในการปฏิบัติงานตรวจสอบที่เพิ่มมากขึ้นจะก่อให้เกิดผลกระทบที่ตามมาอย่างไร ทั้งนี้ การศึกษาในอดีตที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่าง “เรื่องสำคัญในการตรวจสอบกับค่าธรรมเนียมการสอบบัญชี” ยังมีเป็นจำนวนน้อยมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษาโดยตรงเกี่ยวกับ “ประเภทของเรื่องสำคัญในการตรวจสอบ” กับค่าธรรมเนียมการสอบบัญชีในบริบทของประเทศไทย ตามการศึกษาของ Elizabeth et al. (2016) และ Boonlert-U-Thai et al. (2019) พบว่า การเปิดเผยจำนวนเรื่องสำคัญในการตรวจสอบในรายงานของผู้สอบบัญชีมีความสัมพันธ์ในเชิงบวกต่อค่าธรรมเนียมการสอบบัญชี ทั้งนี้ Baatwah et al. 2021 ระบุว่า การเปิดเผย “เรื่องสำคัญในการตรวจสอบ” ในหน้ารายงานของผู้สอบบัญชียังจะสร้างแรงกดดันต่อผู้สอบบัญชี ทำให้ผู้สอบบัญชีต้องใช้ความพยายามในการค้นหาหลักฐานมากขึ้นและใช้ระยะเวลาในการตรวจสอบที่มากขึ้นซึ่งส่งผลกระทบต่อตรงต่อต้นทุนการสอบบัญชี นอกจากนี้ผลการวิจัยของเขายังพบว่า “เรื่องสำคัญในการตรวจสอบ” มีความสัมพันธ์ในเชิงบวกต่อค่าธรรมเนียมการสอบบัญชีอย่างมีนัยสำคัญ ดังนั้นในงานวิจัยนี้จึงคาดหวังว่า ประเภทของเรื่องสำคัญในการตรวจสอบที่ถูกเปิดเผยในหน้ารายงานของผู้สอบบัญชี จะมีความสัมพันธ์ในเชิงบวกต่อค่าธรรมเนียมการสอบบัญชีในบริบทของตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย จึงตั้งสมมติฐานของการวิจัย ดังนี้

H_1 : ประเภทของเรื่องสำคัญในการตรวจสอบ ในรายงานของผู้สอบบัญชีมีความสัมพันธ์ในเชิงบวกต่อค่าธรรมเนียมการสอบบัญชีของบริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย

ระเบียบวิธีวิจัย (Research Design)

ตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาคั้งนี้คือ บริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย (The Stock Exchange of Thailand: SET) ครอบคลุมระยะเวลา 5 ปี (พ.ศ. 2560–2564) โดยไม่รวมบริษัทกลุ่มอุตสาหกรรมการเงิน กองทุนรวม และกองทรัสต์เพื่อการลงทุน และบริษัทที่ถูกเพิกถอนและเข้าข่ายถูกเพิกถอนหรือจัดอยู่ในหมวดบริษัทจดทะเบียนที่อยู่ระหว่างฟื้นฟูการดำเนินงาน เนื่องจากมีรูปแบบการเงิน โครงสร้างทางธุรกิจและใช้เกณฑ์ในการจัดทำงบการเงินที่แตกต่างจากกลุ่มอุตสาหกรรมอื่น ซึ่งส่งผลกระทบต่อรายการบัญชีบางรายการที่ใช้เป็นตัวแปรที่สนใจศึกษาทำให้เหลือจำนวนตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย จำนวน 1,430 ตัวอย่าง ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 จำนวนตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

เกณฑ์การคัดเลือกตัวอย่าง	จำนวน
จำนวนบริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยทั้งหมด (พ.ศ. 2560–2564)	665
หัก บริษัทในกลุ่มอุตสาหกรรมการเงิน (บริษัท)	(67)
กองทุนรวมและกองทรัสต์เพื่อการลงทุน (บริษัท)	(59)
บริษัทที่เข้าข่ายถูกเพิกถอนแต่กำลังอยู่ระหว่างฟื้นฟูบริษัท	(3)
บริษัทที่มีข้อมูลไม่ครบถ้วน (บริษัท)	(250)
คงเหลือ	286
จำนวนปีที่ศึกษา	5
รวมชุดข้อมูลทั้งสิ้น	1,430

แบบจำลองในการวิจัย

จากสมมติฐานที่อธิบายมาแล้วข้างต้น จึงเขียนแบบจำลองที่ใช้ในการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างประเภทของเรื่องสำคัญในการตรวจสอบในรายงานของผู้สอบบัญชีกับค่าธรรมเนียมการสอบบัญชี โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression) ได้ ดังนี้

$$\begin{aligned} \text{Ln_ADFEE} = & \beta_0 + \beta_1 \text{KAM_REV}_{i,t} + \beta_2 \text{KAM_ASSET}_{i,t} + \beta_3 \text{KAM_IPM}_{i,t} + \beta_4 \text{KAM_INV}_{i,t} \\ & + \beta_5 \text{KAM_ARA}_{i,t} + \beta_6 \text{KAM_MER}_{i,t} + \beta_7 \text{KAM_LES}_{i,t} + \beta_8 \text{KAM_OTH}_{i,t} + \beta_9 \text{Ln_SIZE}_{i,t} \\ & + \beta_{10} \text{INDUS1}_{i,t} + \beta_{11} \text{INDUS2}_{i,t} + \beta_{12} \text{INDUS3}_{i,t} + \beta_{13} \text{INDUS4}_{i,t} + \beta_{14} \text{INDUS5}_{i,t} \\ & + \beta_{15} \text{INDUS6}_{i,t} + \beta_{16} \text{SUB}_{i,t} + \beta_{17} \text{INV}_{i,t} + \beta_{18} \text{REC}_{i,t} + \beta_{19} \text{LEV}_{i,t} + \beta_{20} \text{LOSS}_{i,t} \\ & + \beta_{21} \text{OPINION}_{i,t} + \beta_{22} \text{ADFRM}_{i,t} + \beta_{23} \text{AGE}_{i,t} + \beta_{24} \text{COVID19}_{i,t} + \varepsilon_{i,t} \end{aligned}$$

เมื่อ

- Ln_ADFEE = ค่าลอการิทึมธรรมชาติของค่าธรรมเนียมการสอบบัญชี ของบริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย
- KAM_REV = เรื่องสำคัญในการตรวจสอบเรื่องการรับรู้รายได้
- KAM_ASSET = เรื่องสำคัญในการตรวจสอบเรื่องการวัดมูลค่าสินทรัพย์
- KAM_IPM = เรื่องสำคัญในการตรวจสอบเรื่องการค้าขายของสินทรัพย์
- KAM_INV = เรื่องสำคัญในการตรวจสอบเรื่องค่าเผื่อลดมูลค่าสินค้าคงเหลือ
- KAM_ARA = เรื่องสำคัญในการตรวจสอบเรื่องค่าเผื่อหนี้สงสัยจะสูญ
- KAM_MER = เรื่องสำคัญในการตรวจสอบเรื่องธุรกรรมกับกิจการที่เกี่ยวข้องกัน
- KAM_LES = เรื่องสำคัญในการตรวจสอบเรื่องประมาณการหนี้สิน

- KAM_OTH = เรื่องสำคัญในการตรวจสอบเรื่องอื่น ๆ
 ค่าของตัวแปรจะถูกวัดค่าเป็นตัวแปรหุ่น (Dummy Variable) โดยแทนค่า เป็น 1 กับ 0 โดยแทนค่าว่า 1 คือ มีการเปิดเผยเรื่องสำคัญดังกล่าวในปีหนึ่ง ๆ ที่ทำการเก็บรวบรวมข้อมูล และ 0 แทนการที่บริษัท เป็นกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ได้มีการเปิดเผยข้อมูล เรื่องสำคัญในการตรวจสอบนั้น ๆ ในปีหนึ่ง ๆ
- ตัวแปรควบคุม (Control Variable)
- ln_SIZE = ค่าลอการิทึมธรรมชาติของสินทรัพย์รวมของบริษัท (Jean & Karla, 2004; Gonthier -Basacier & Schatt, 2007; Naser & Nueibeh, 2008; Naser & Hansan, 2016)
- SUB = ความซับซ้อนของกิจการ วัดค่าจากจำนวนบริษัทย่อยทั้งหมด (Sandra & Patric, 2000; Gonthier-Basacier & Schatt, 2007; Boo & Shama, 2008; Naser & Nueibeh, 2008; Lifschutz & Feldshtien, 2010)
- INV = สินค้าคงเหลือ วัดค่าจากสัดส่วนของสินค้าคงเหลือต่อสินทรัพย์รวม ณ วันสิ้นงวด (Baldacchino et al., 2015; Rusmanto & Wawurunto, 2015)
- REC = ลูกหนี้การค้า วัดค่าจากสัดส่วนของลูกหนี้การค้าต่อสินทรัพย์รวม ณ วันสิ้นงวด (Al-Bastaki, 2000; Jean & Karka, 2004; Baldacchino et al., 2015)
- LEV = อัตราส่วนหนี้สิน วัดค่าโดยคำนวณจากหนี้สินรวมหารด้วยส่วนของผู้ถือหุ้น (Hey et al., 2006; Naser & Nueibeh, 2008; Baldacchino et al., 2015; Naser & Hansan, 2016)
- LOSS = ผลการดำเนินงานที่ขาดทุนของบริษัท วัดค่าเป็นตัวแปรหุ่น โดยแทนค่าเป็น 1 บริษัทที่มีผลการดำเนินงานขาดทุนและแทนค่าเป็น 0 หากไม่ใช่ (Hay et al., 2006; Rusmanto & Wawuruntu, 2015)
- OPINION = ความเห็นของผู้สอบบัญชี ค่าของตัวแปรแทนค่าเป็นตัวแปรหุ่น โดยแทนค่าเป็น 1 หากเป็นรายงานของผู้สอบบัญชีที่เปลี่ยนแปลงไปและแทนค่าเป็น 0 หากเป็นรายงานการสอบบัญชีแบบไม่มีเงื่อนไขและเป็นรายงานการสอบบัญชีที่แสดงความเห็นเช่นเดียวกับปีก่อนหรือแสดงความเห็นแบบไม่มีเงื่อนไขต่อเนื่องสองปี (Somsoda et al., 2019)
- ADFRM = ประเภทของสำนักงานสอบบัญชี วัดค่าเป็นตัวแปรหุ่น ให้มีค่าเป็น 1 เมื่อเป็นสำนักงานสอบบัญชี Big4 หากไม่ใช่ให้มีค่าเป็น 0 (Palmrose, 1986; Fracis & Simon, 1987; Basioudis & Fracis, 2005; Ezenworke et al., 2020)
- AGE = อายุของบริษัท วัดจากจำนวน (ปี) ที่บริษัทเข้าจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย (Mohammed et al., 2018; Ezenworke et al., 2020)
- COVID 19 = การแพร่ระบาด เชื้อไวรัสโคโรนา 19 วัดค่าเป็นตัวแปรหุ่น ให้มีค่าเป็น 1 เมื่อเป็นปีที่มีการแพร่ระบาดเชื้อไวรัสโคโรนา 19 และแทนค่าเป็น 0 หากไม่ใช่ (Musah et al., 2023)
- INDUS = ประเภทของอุตสาหกรรม วัดค่าเป็นตัวแปรหุ่น ให้มีค่าเป็น 1 ในแต่ละอุตสาหกรรม หากไม่ใช่ให้มีค่าเป็น 0 (Elizabeth et al., 2016)
- ε = ตัวแปรสุ่มคลาดเคลื่อน (Random Error Term)
- ดัชนีล่าง i, t หมายถึง บริษัทที่ i ปีที่ t

ผลการวิจัย

จำนวนตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ มีจำนวน 1,430 ตัวอย่าง โดยข้อมูลสถิติพื้นฐานเกี่ยวกับค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน รวมทั้งค่าความถี่และค่าร้อยละของตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย แสดงดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 สถิติพรรณนาของตัวแปรในแบบจำลอง

Panel A: ตัวแปรค่าต่อเนื่อง n = 1,430				
ตัวแปร	ค่าต่ำสุด	ค่าสูงสุด	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
Ln_ADFEE	12.90	19.86	14.95	0.92
Panel B: ตัวแปรค่าไม่ต่อเนื่อง n = 1,430				
ตัวแปร	ค่าตัวแปรหุ่น = 1	ค่าตัวแปรหุ่น = 0	ร้อยละ ของตัวแปรหุ่น = 1	ร้อยละ ของตัวแปรหุ่น = 0
KAM_REV	838	592	58.60	41.40
KAM_ASSET	634	796	44.34	55.66
KAM_IPM	480	950	33.57	66.43
KAM_INV	348	1,082	24.34	75.66
KAM_ARA	149	1,281	10.42	89.58
KAM_MER	256	1,174	17.90	82.10
KAM_LES	333	1,097	23.29	76.71
KAM_OTH	183	1,247	12.80	87.20

หมายเหตุ : Ln_ADFEE = ค่าลอการิทึมธรรมชาติของค่าธรรมเนียมการสอบบัญชี
 KAM_REV = เรื่องสำคัญในการตรวจสอบเรื่องการรับรู้รายได้
 KAM_ASSET = เรื่องสำคัญในการตรวจสอบเรื่องการวัดมูลค่าสินทรัพย์
 KAM_IPM = เรื่องสำคัญในการตรวจสอบเรื่องการค้าของสินทรัพย์
 KAM_INV = เรื่องสำคัญในการตรวจสอบเรื่องค่าเผื่อลดมูลค่าสินค้าคงเหลือ
 KAM_ARA = เรื่องสำคัญในการตรวจสอบเรื่องค่าเผื่อหนี้สงสัยจะสูญ
 KAM_MER = เรื่องสำคัญในการตรวจสอบเรื่องธุรกรรมกับกิจการที่เกี่ยวข้องกัน
 KAM_LES = เรื่องสำคัญในการตรวจสอบเรื่องประมาณการหนี้สิน
 KAM_OTH = เรื่องสำคัญในการตรวจสอบเรื่องอื่น ๆ

จากตารางที่ 2 พบว่า ค่าธรรมเนียมการสอบบัญชีมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 14.95 กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยพบว่า บริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย มีการเปิดเผยประเภทของเรื่องสำคัญในการตรวจสอบสูงสุด ลำดับแรกคือ เรื่องการรับรู้รายได้ คิดเป็นร้อยละ 58.60 รองลงมาคือ เรื่องการวัดมูลค่าสินทรัพย์ คิดเป็นร้อยละ 44.34 และลำดับที่สามคือ เรื่องการด้อยค่าของสินทรัพย์ คิดเป็นร้อยละ 33.57 ซึ่งผลการวิเคราะห์นี้สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Tungruenrat (2017) ที่พบว่า เรื่องที่ผู้สอบบัญชีระบุให้เป็น “เรื่องสำคัญในการตรวจสอบในหน้ารายงานของผู้สอบบัญชีมากที่สุด” คือ 1. เรื่องการรับรู้รายได้ 2. เรื่องการวัดมูลค่าสินทรัพย์ และ 3. เรื่องการด้อยค่าของสินทรัพย์

ตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์สหสัมพันธ์ (Pearson Correlation) ระหว่างตัวแปรในแบบจำลอง n = 1,430

ตัวแปร	KAM_ADFFEE	KAM_REV	KAM_ASSET	KAM_IPM	KAM_INV	KAM_ARA	KAM_MER	KAM_LES	KAM_OTH	ln_SIZE	SUB	INV	REC	LEV	LOSS	OPINION	ADFRM	AGE	COVID19
Ln_ADFFEE	1	-0.106**	0.173**	0.254**	-0.165**	0.059*	0.251**	0.095**	-0.015	0.574**	0.556**	0.057*	0.113**	0.200**	-0.059*	0.023	0.286**	-0.057*	-0.058*
KAM_REV		1	-0.329**	-0.268**	0.000	0.054*	-0.141**	0.060*	-0.069**	-0.073**	-0.139**	-0.023	-0.050	-0.006	-0.064*	0.014	0.065*	-0.079*	0.031
KAM_ASSET			1	0.052*	0.164**	0.028	0.193**	-0.018	0.034	0.141**	0.145**	0.036	0.019	0.058*	0.034	-0.014	0.072**	0.068*	-0.041
KAM_IPM				1	-0.144**	0.024	0.263**	-0.045	0.034	0.180**	0.183**	0.018	0.060*	0.033	0.111*	0.060*	0.074**	0.007	0.027
KAM_INV					1	0.132**	-0.146**	-0.185**	-0.012	-0.175**	-0.116**	0.000	-0.018	-0.040	0.018	0.026	-0.046	0.073**	-0.047
KAM_ARA						1	-0.034	0.072**	0.047	0.000	-0.011	-0.018	-0.009	-0.035	0.042	0.005	0.016	0.007	-0.059*
KAM_MER							1	0.019	-0.021	0.195**	0.208**	0.035	-0.027	0.015	-0.021	0.068*	0.109**	0.015	-0.054*
KAM_LES								1	0.160**	0.115**	-0.024	-0.012	0.018	0.146**	0.010	-0.012	0.061*	-0.044	-0.024
KAM_OTH									1	0.019	0.008	0.004	-0.018	0.095**	0.054*	0.061*	-0.168**	-0.024	-0.078**
ln_SIZE										1	0.360**	-0.093**	-0.131**	0.177**	-0.143**	-0.062*	0.318*	0.037	0.039
SUB											1	0.206**	0.220**	0.101**	-0.021	-0.015	-0.151**	0.065*	0.000
INV												1	0.006	0.100**	-0.009	-0.004	0.004	0.062*	0.031
REC													1	-0.013	-0.030	0.028	0.028	0.024	-0.009
LEV														1	0.114**	0.049	0.081**	-0.012	0.021
LOSS															1	0.076**	-0.064*	0.106**	0.090**
OPINION																1	-0.080**	-0.013	-0.018
ADFRM																	1	0.066*	0.005
AGE																		1	0.126*
COVID19																			1

หมายเหตุ: ระดับนัยสำคัญ * p < 0.10, ** p < 0.05, *** p < 0.01

โดยที่
 KAM_REV = เรื่องสำคัญในการตรวจสอบเรื่องการรับรู้รายได้
 KAM_ASSET = เรื่องสำคัญในการตรวจสอบเรื่องการค้าขายสินค้า
 KAM_IPM = เรื่องสำคัญในการตรวจสอบเรื่องการค้าขายสินค้า
 KAM_INV = เรื่องสำคัญในการตรวจสอบเรื่องค่าเสื่อมมูลค่าสินทรัพย์
 KAM_ARA = เรื่องสำคัญในการตรวจสอบเรื่องค่าเสื่อมมูลค่าสินทรัพย์
 KAM_MER = เรื่องสำคัญในการตรวจสอบเรื่องค่าธรรมเนียมที่เสีย
 KAM_LES = เรื่องสำคัญในการตรวจสอบเรื่องค่าธรรมเนียมที่เสีย
 KAM_OTH = เรื่องสำคัญในการตรวจสอบเรื่องค่าธรรมเนียมที่เสีย
 ln_SIZE = ค่าลอการิทึมของสินทรัพย์รวม
 INDUS = กลุ่มอุตสาหกรรม

SUB = จำนวนบริษัทย่อย
 INV = สินค่างงเหลือ
 REC = ถูกหักการค้า
 LEV = อัตราส่วนหนี้สิน
 LOSS = ผลการดำเนินงานที่ขาดทุน
 OPINION = ความเห็นของผู้สอบบัญชี
 ADFRM = ประเภทของสำนักงานสอบบัญชี
 AGE = อายุของบริษัท
 COVID19 = การแพร่ระบาด เชื้อไวรัสโควิด 19

การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีกำลังสองน้อยที่สุด (Ordinary Least Square) ในการประมาณค่าพารามิเตอร์ของแบบจำลองการถดถอยเชิงพหุ (Multiple Regression Model) จากผลการวิเคราะห์สถิติเชิงพรรณนา (ตารางที่ 2) ไม่พบข้อมูลที่มีความผิดปกติ (Outlier) ในตัวแปรตามและตัวแปรอิสระ นอกจากนี้ยังพบว่า ไม่เกิดปัญหาความสัมพันธ์กันเองของตัวแปรสุ่มคลาดเคลื่อน (No Autocorrelation) และเนื่องจากข้อมูลมีขนาดใหญ่ (จำนวน 1,430 ตัวอย่าง) เราจึงกล่าวได้ว่า ตัวประมาณค่าด้วยวิธีกำลังสองน้อยที่สุดจะมีการแจกแจงแบบปกติ (จาก Central Limit Theorem)

นอกจากนี้จากผลการตรวจสอบความสัมพันธ์ของตัวแปรอิสระแต่ละคู่ (ตารางที่ 3) ผลการวิเคราะห์สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (Pearson Correlation) ระหว่างตัวแปรในแบบจำลองพบว่า ตัวแปรอิสระทุกตัวมีค่าน้อยกว่า 0.80 (Gujarati, 2003) ทำให้ไม่มีปัญหาความสัมพันธ์เชิงเส้นต่อกันของตัวแปรอิสระ (Multicollinearity) ทั้งนี้ งานวิจัยนี้ได้ทดสอบค่าสถิติ Variance Inflation Factor (VIF) เพิ่มเติมพบว่า ตัวแปรอิสระทุกตัวมีค่า VIF น้อยกว่า 10 จึงสรุปได้ว่า ไม่ก่อให้เกิดปัญหา Multicollinearity (Hair, Risher, Sarstedt & Ringle, 2019) และพบว่า ค่า Durbin-Watson อยู่ในช่วงระหว่าง 1.15–2.25 ซึ่งถือว่า ตัวแปรอิสระที่ใช้ในงานวิจัยเป็นอิสระจากกัน ซึ่งผลการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณแสดงดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 ผลการประมาณค่าสัมประสิทธิ์ในแบบจำลอง

$$\begin{aligned} \text{Ln_ADFEE} = & \beta_0 + \beta_1\text{KAM_REV}_{i,t} + \beta_2\text{KAM_ASSET}_{i,t} + \beta_3\text{KAM_IPM}_{i,t} + \beta_4\text{KAM_INV}_{i,t} + \beta_5\text{KAM_ARA}_{i,t} + \beta_6\text{KAM_MER}_{i,t} \\ & + \beta_7\text{KAM_LES}_{i,t} + \beta_8\text{KAM_OTH}_{i,t} + \beta_9\text{ln_SIZE}_{i,t} + \beta_{10}\text{INDUS1}_{i,t} + \beta_{11}\text{INDUS2}_{i,t} + \beta_{12}\text{INDUS3}_{i,t} \\ & + \beta_{13}\text{INDUS4}_{i,t} + \beta_{14}\text{INDUS5}_{i,t} + \beta_{15}\text{INDUS6}_{i,t} + \beta_{16}\text{SUB}_{i,t} + \beta_{17}\text{INV}_{i,t} + \beta_{18}\text{REC}_{i,t} + \beta_{19}\text{LEV}_{i,t} + \beta_{20}\text{LOSS}_{i,t} \\ & + \beta_{21}\text{OPINION}_{i,t} + \beta_{22}\text{ADFRM}_{i,t} + \beta_{23}\text{AGE}_{i,t} + \beta_{24}\text{COVID19}_{i,t} + \varepsilon_{i,t} \end{aligned}$$

ตัวแปร	ค่าสัมประสิทธิ์	สมมติฐานของค่าสัมประสิทธิ์	Coef.	p-Value
Constant			9.722***	0.000
KAM_REV	β_1	+	-0.001	0.984
KAM_ASSET	β_2	+	0.131***	0.001
KAM_IPM	β_3	+	0.159***	0.000
KAM_INV	β_4	+	-0.068	0.112
KAM_ARA	β_5	+	0.194***	0.001
KAM_MER	β_6	+	0.131***	0.006
KAM_LES	β_7	+	0.088*	0.052
KAM_OTH	β_8	+	-0.079	0.130

ตารางที่ 4 ผลการประมาณค่าสัมประสิทธิ์ในแบบจำลอง (ต่อ)

ตัวแปร	ค่าสัมประสิทธิ์	สมมติฐานของค่าสัมประสิทธิ์	Coef.	p-Value
ln_SIZE			0.222***	0.000
SUB			0.012***	0.000
INV			0.006	0.499
REC			0.020***	0.000
LEV			0.035***	0.001
LOSS			-0.015	0.721
OPINION			0.295***	0.007
ADFRM			0.140***	0.000
AGE			-0.007***	0.000
COVID19			0.109***	0.002
INDUS			Included	
Sig. F-Statistics			67.668***	
R ² (ร้อยละ)			53.60	
Adj.R ² (ร้อยละ)			52.80	
Durbin-Watson			2.036	
n			1,430	

หมายเหตุ: ระดับนัยสำคัญ * p < 0.10, ** p < 0.05, *** p < 0.01

โดยที่	KAM_REV = เรื่องสำคัญในการตรวจสอบเรื่องการรับรู้รายได้	SUB = จำนวนบริษัทย่อย
	KAM_ASSET = เรื่องสำคัญในการตรวจสอบเรื่องการวัดมูลค่าสินทรัพย์	INV = สินค้าคงเหลือ
	KAM_IPM = เรื่องสำคัญในการตรวจสอบเรื่องการต่อราคาของสินทรัพย์	REC = ลูกหนี้การค้า
	KAM_INV = เรื่องสำคัญในการตรวจสอบเรื่องค่าเพื่อลดมูลค่าสินค้าคงเหลือ	LEV = อัตราส่วนหนี้สิน
	KAM_ARA = เรื่องสำคัญในการตรวจสอบเรื่องค่าเพื่อหนี้สงสัยจะสูญ	LOSS = ผลการดำเนินงานที่ขาดทุน
	KAM_MER = เรื่องสำคัญในการตรวจสอบเรื่องธุรกรรมกับกิจการที่เกี่ยวข้องกัน	OPINION = ความเห็นของผู้สอบบัญชี
	KAM_LES = เรื่องสำคัญในการตรวจสอบเรื่องประมาณการหนี้สิน	ADFRM = ประเภทของสำนักงานสอบบัญชี
	KAM_OTH = เรื่องสำคัญในการตรวจสอบเรื่องอื่น ๆ	AGE = อายุของบริษัท
	ln_SIZE = ค่าลอการิทึมของสินทรัพย์รวม	COVID19 = การแพร่ระบาด เชื้อไวรัสโควิด 19
	INDUS = กลุ่มอุตสาหกรรม	

จากตารางที่ 4 พบว่า ค่า F-Statistics ของตัวแบบที่ใช้ในการวิจัย มีนัยสำคัญทางสถิติแสดงว่า มีตัวแปรอิสระใน Model อย่างน้อย 1 ตัวที่ส่งผลกระทบต่อตัวแปรตาม และถือว่า ตัวแบบ (Model) มีความเหมาะสม ซึ่งมีตัวแปรอิสระอย่างน้อย 1 ตัวส่งผลกระทบต่อตัวแปรตาม จากค่า Adj. พบว่า ตัวแปรอิสระมีความสามารถในการอธิบายความแปรปรวนตัวแปรตามได้ร้อยละ 52.80 จากการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณพบว่า การเปิดเผยประเภทของเรื่องสำคัญในการตรวจสอบ เรื่องการวัดมูลค่าสินทรัพย์ เรื่องการด้อยค่าของสินทรัพย์ เรื่องค่าเผื่อนี้สงสัยจะสูญ เรื่องธุรกรรมกับกิจการที่เกี่ยวข้องกันและเรื่องประมาณการหนี้สิน มีความสัมพันธ์ในเชิงบวกต่อค่าธรรมเนียมการสอบบัญชีอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติและพบว่า การเปิดเผยประเภทของเรื่องสำคัญในการตรวจสอบ เรื่องการรับรู้รายได้ เรื่องค่าเผื่อลดมูลค่าสินค้าคงเหลือและเรื่องอื่น ๆ ในหน้ารายงานของผู้สอบบัญชี ไม่มีความสัมพันธ์กับค่าธรรมเนียมการสอบบัญชี

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

ผลการศึกษาพบว่า ประเภทของเรื่องสำคัญในการตรวจสอบที่ถูกเปิดเผยในหน้ารายงานของผู้สอบบัญชี เรื่องการวัดมูลค่าสินทรัพย์ เรื่องการด้อยค่าของสินทรัพย์ เรื่องค่าเผื่อนี้สงสัยจะสูญ เรื่องธุรกรรมกับกิจการที่เกี่ยวข้องกันและเรื่องประมาณการหนี้สิน ในหน้ารายงานของผู้สอบบัญชีมีความสัมพันธ์ในเชิงบวกต่อค่าธรรมเนียมการสอบบัญชีอย่างมีนัยสำคัญ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานในการวิจัยที่กำหนดไว้ ผลการวิจัยนี้แสดงให้เห็นว่า การเปิดเผยประเภทของเรื่องสำคัญในการตรวจสอบในหน้ารายงานของผู้สอบบัญชี เป็นปัจจัยที่มีความสำคัญและมีความเกี่ยวข้องกับการใช้ดุลยพินิจของผู้สอบบัญชีที่มีความยากและมีความซับซ้อน ในการตรวจสอบ ซึ่งส่งผลกระทบต่อการวางแผนการตรวจสอบโดยรวมของผู้สอบบัญชี การจัดสรรทรัพยากรตลอดจนการที่ผู้สอบบัญชีต้องใช้ความพยายามและระยะเวลาในการปฏิบัติงานตรวจสอบเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวมากขึ้น ทำให้ต้นทุนในการตรวจสอบเพิ่มขึ้น ส่งผลทำให้ค่าธรรมเนียมการสอบบัญชีสูงขึ้น สอดคล้องกับผลการวิจัยของ Elizabeth et al., 2016; Boonlert-U-Thai et al., 2019; Baatwah et al., 2021; Yamkamang, 2022 ที่พบว่า การเปิดเผยจำนวนเรื่องสำคัญในการตรวจสอบในรายงานของผู้สอบบัญชีจะส่งผลกระทบต่อค่าธรรมเนียมการสอบบัญชี อย่างไรก็ตาม ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษานี้ครอบคลุมช่วงระยะเวลาระหว่าง ปี พ.ศ. 2560–2564 ที่มีการแพร่ระบาด เชื้อไวรัสโควิด 19 ที่ส่งผลกระทบต่ออย่างรุนแรงต่อระบบเศรษฐกิจทั่วโลก ซึ่งสามารถตั้งข้อสังเกตได้ว่า ในช่วงระยะเวลาดังกล่าวนี้อาจเกิดปัญหาในด้านการปฏิบัติงานของผู้สอบบัญชีอันมีผลสืบเนื่องจากมาตรการเว้นระยะห่างทางสังคม ต้องปรับเปลี่ยนรูปแบบในการปฏิบัติงานตรวจสอบ ให้ตอบสนองต่อสถานการณ์ที่มีความยากลำบากนี้ ซึ่งส่งผลกระทบต่อตรงต่อชั่วโมงการปฏิบัติงานที่เพิ่มขึ้นของผู้สอบบัญชีที่ต้องใช้ความพยายามอย่างยากลำบากในการค้นหาหลักฐานที่มีความเกี่ยวข้องกับประเด็นความเสี่ยงของกิจการที่จะต้องเปิดเผยเป็นเรื่องสำคัญในการตรวจสอบ ซึ่งจะมีผลกระทบต่อต้นทุนการตรวจสอบและส่งผลให้ค่าธรรมเนียมการสอบบัญชีเพิ่มขึ้นในช่วงเวลาดังกล่าว (Albitar et al., 2020)

ทั้งนี้ ผลการวิจัยนี้พบว่า การเปิดเผยประเภทของเรื่องสำคัญในการตรวจสอบ เรื่องการรับรู้รายได้ ในหน้ารายงานของผู้สอบบัญชีไม่มีความสัมพันธ์กับค่าธรรมเนียมการสอบบัญชี ผลการวิจัยนี้แสดงให้เห็นว่า บริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ที่มีการเปิดเผยประเภทของเรื่องสำคัญในการตรวจสอบ เรื่องการรับรู้รายได้ ในหน้ารายงานของผู้สอบบัญชีจะไม่ส่งผลต่อการเพิ่มขึ้นของค่าธรรมเนียมในการสอบบัญชี สอดคล้องกับมาตรฐานการสอบบัญชี รหัส 240 เรื่องความรับผิดชอบของผู้สอบบัญชีเกี่ยวกับการพิจารณาการทุจริตในการตรวจสอบงบการเงิน

ซึ่งได้ระบุถึงความรับผิดชอบของผู้สอบบัญชีเกี่ยวกับการพิจารณาการทุจริตในการตรวจสอบงบการเงิน การจัดทำรายงานทางการเงินที่ทุจริตที่เกี่ยวข้องกับการแสดงข้อมูลที่ขัดต่อข้อเท็จจริงโดยตั้งใจ รวมถึงการละเลยการแสดงจำนวนเงินหรือการเปิดเผยข้อมูลในงบการเงิน เพื่อที่จะปิดบังผู้ใช้งบการเงิน อาจมีสาเหตุหรือแรงจูงใจจากความพยายามของผู้บริหารที่จะแก้ไขตัวเลขผลกำไร เพื่อที่จะปิดบังให้ผู้ใช้งบการเงินมีความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนเกี่ยวกับผลประกอบการและความสามารถในการทำกำไรของกิจการ ตลอดจนแรงจูงใจในการจัดการผลกำไรให้ลดลงอย่างมีสาระสำคัญ เพื่อให้กิจการมีการเสียหายน้อยที่สุด ดังนั้นในการตรวจสอบงบการเงินรายการที่จะถูกประเมินไว้ว่า มีความเสี่ยงสูงของทุกกิจการตามดุลยพินิจของผู้สอบบัญชีเป็นลำดับแรกคือ **เรื่องการรับรู้รายได้** โดยการตรวจสอบรายการดังกล่าวจะเป็นประเด็นที่ผู้สอบบัญชีมีการวางกลยุทธ์การตรวจสอบรายการดังกล่าวในทุกกรอบระยะเวลาบัญชี จึงไม่ต้องเพิ่มชั่วโมงการทำงานในการค้นหาหลักฐานที่มีความเกี่ยวข้องกับความเสี่ยงดังกล่าว ส่งผลให้ผู้สอบบัญชีสามารถควบคุมระยะเวลาหรือชั่วโมงการทำงานและสามารถบริหารต้นทุนในการสอบบัญชีได้ ดังนั้นแม้ว่าจะมีการเปิดเผยประเภทของเรื่องสำคัญในการตรวจสอบเรื่องการรับรู้รายได้ในหน้ารายงานของผู้สอบบัญชี ก็จะไม่มีความสัมพันธ์ต่อการเพิ่มขึ้นของค่าธรรมเนียมการสอบบัญชี สอดคล้องกับการศึกษาของ Ittarat et al. (2023) ที่พบว่า การเปิดเผยจำนวนเรื่องสำคัญในการตรวจสอบ เรื่องการรับรู้รายได้ในหน้ารายงานของผู้สอบบัญชีไม่มีความสัมพันธ์กับค่าธรรมเนียมการสอบบัญชี นอกจากนี้ผลการวิจัยนี้ยังพบว่า การเปิดเผยประเภทของเรื่องสำคัญในการตรวจสอบเรื่องค่าเผื่อลดมูลค่าสินค้าคงเหลือและเรื่องอื่น ๆ ไม่มีความสัมพันธ์กับค่าธรรมเนียมในการสอบบัญชี แม้ว่าบริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยที่มีการเปิดเผยประเภทของเรื่องสำคัญในการตรวจสอบ เรื่องค่าเผื่อลดมูลค่าสินค้าคงเหลือและเรื่องอื่น ๆ ในหน้ารายงานของผู้สอบบัญชีก็จะไม่ส่งผลให้ค่าธรรมเนียมการสอบบัญชีเพิ่มขึ้น ซึ่งอาจมีผลสืบเนื่องมาจากการตรวจสอบเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวผู้สอบบัญชีจะมีแผนงานตรวจสอบ เพื่อรองรับเรื่องดังกล่าวอย่างเป็นระบบตลอดจนการวางกลยุทธ์การตรวจสอบรายการดังกล่าวในทุกกรอบระยะเวลาบัญชี ทั้งนี้ ประเด็นเรื่องการตั้งค่าเผื่อลดมูลค่าสินค้าคงเหลือและประเด็นความเสี่ยงที่เกี่ยวข้องกับเรื่องอื่น ๆ ของกิจการนั้นจะมีความเกี่ยวข้องและเชื่อมโยงกับระบบการควบคุมภายในเกี่ยวกับการบริหารจัดการที่เกี่ยวกับสินค้าคงเหลือของกิจการ ตลอดจนการควบคุมภายในอื่น ๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการความเสี่ยงต่าง ๆ ของกิจการ ดังนั้นหากกิจการมีระบบการควบคุมภายในที่ดีผู้สอบบัญชีก็จะมีเชื่อมั่นต่อระบบการควบคุมภายในของกิจการในเรื่องดังกล่าวและลดชั่วโมงการทำงาน เพื่อที่จะค้นหาหลักฐานที่มีความเกี่ยวข้องกับประเด็นความเสี่ยงในเรื่องดังกล่าวลดลงตลอดจนสามารถควบคุมต้นทุนในการตรวจสอบได้และไม่ส่งผลกระทบต่อค่าธรรมเนียมการสอบบัญชี สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Reid et al. (2019) ที่พบว่า การเปิดเผยเรื่องสำคัญในการตรวจสอบไม่มีความสัมพันธ์กับค่าธรรมเนียมการสอบบัญชี อย่างไรก็ตาม ผลการวิจัยนี้สะท้อนให้เห็นว่า แม้ว่าการเปิดเผยประเภทของเรื่องสำคัญในการตรวจสอบนั้นถูกเชื่อว่า จะช่วยลดช่องว่างของข้อมูล (Information Gap) ลดความไม่สมดุลของข้อมูลระหว่างตัวการและตัวแทนลงได้ ทั้งนี้ หากผู้บริหารที่เป็นผู้ทำหน้าที่แทนผู้ถือหุ้นมิได้ปฏิบัติงานก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อผู้ถือหุ้นแล้ว ก็ย่อมส่งผลให้วัตถุประสงค์และผลประโยชน์ไม่ตรงกันระหว่างตัวการและตัวแทนจนอาจนำมาซึ่งความไม่สมดุลของข้อมูลของทั้งสองฝ่ายอีกเช่นเคย โดยตัวการซึ่งเป็นผู้ถือหุ้นอาจต้องหาหนทางที่จะควบคุมไม่ให้ตัวแทนหรือผู้บริหารดำเนินการที่ไม่เหมาะสม ดังนั้นหากตัวการซึ่งเป็นผู้ถือหุ้นหรือเจ้าของกิจการต้องการข้อมูลที่มีคุณภาพสูงผ่านรายงานการตรวจสอบ เพื่อเพิ่มความเชื่อมั่นต่อการปฏิบัติหน้าที่ของตัวแทนว่า ได้ดำเนินการบริหารงาน เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดและมีความโปร่งใสต่อผู้ถือหุ้นซึ่งเป็นตัวการหรือไม่นั้น ก็ย่อมก่อให้เกิดต้นทุนหรือค่าใช้จ่ายที่ตามมา (Albitar et al., 2020)

ข้อจำกัดการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเภทของเรื่องสำคัญในการตรวจสอบในรายงานของผู้สอบบัญชี กับ ค่าธรรมเนียมการสอบบัญชีของบริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย โดยการวิจัยนี้ไม่ได้พิจารณาแยกอุตสาหกรรม ทั้งนี้ การวิจัยครั้งนี้จำกัดช่วงระยะเวลาการศึกษาอยู่ที่เพียง 5 ปี และงานวิจัยนี้มุ่งศึกษาเพียงตัวแปรประเภทของเรื่องสำคัญในการตรวจสอบในหน้ารายงานของผู้สอบบัญชีกับค่าธรรมเนียมการสอบบัญชีเท่านั้น

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. งานวิจัยในครั้งถัดไปควรศึกษาโดยพิจารณาจัดกลุ่ม “เรื่องสำคัญในการตรวจสอบ” โดยอาจจัดกลุ่มออกเป็น Industry-Specific KAMs และ Entity-Specific KAMs และอาจศึกษาโดยใช้แนวทางเชิงคุณภาพ เพื่อให้ผลการวิจัยมีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น
2. ในการศึกษาครั้งถัดไปอาจขยายเวลาเพิ่ม เพื่อดูแนวโน้มของความสัมพันธ์ระหว่างประเภทของเรื่องสำคัญในการตรวจสอบที่ถูกเปิดเผยในหน้ารายงานของผู้สอบบัญชีกับค่าธรรมเนียมการสอบบัญชี ซึ่งอาจทำให้ได้ผลที่น่าเชื่อถือและมีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น

REFERENCES

- Albitar, K., Gerged, A. M., KIKHIA, H. & Hussainey, K. (2020). Auditing in Times of social distancing: The effect of COVID-19 on auditing quality. *International Journal of Accounting & Information Management*, 29(1). 169–178.
- Baatwah, S.R., Almoataz, E.S., Omer, W.K., & Aliaaidi, K.S. (2021). Does KAM Disclosure Make a difference in emerging markets? An investigation into audit fees and Report lag. *Intranational journal of Emerging Markets*. DOI: 10.1108/IJOEM-10-2021-1606
- Baldacchino, P. J., Attard, M., & Cassar, F. (2015). Factors Influencing External Audit Fees In Malta. *Occasional Papers on Islands and small States*, 2, 1–22.
- Basioudis, G. I., & Fracis, R. L. (2005). Big 4 Audit fee premiums for national and office-Level industry leadership in the united kingdom. *A Journal of Practice & Theory*, 26(2), 1–39.
- Bedard, J., Coram, P., Espahbodi, R., & Mock, T.J. (2016). Does Recent Academic Research Support Changes to Audit Reporting Standards?. *Accounting Horizons*, 30(2), 255–275.
- Boo, E.F., & Sharma, D. (2008). The Association between corporate Governance and Audit Fees of bank holding companies. *Journal of Business Society*, 8(1), 28–45. DOI: 10.1108/1472070081853383
- Boonlert-U-Thai K., Srijunpetch S., & Phakdee A. (2019). Key Audit Matters: What they tell. *Journal of Accounting Profession*, 15(45), 5–22.

- Elizabeth, G. Kay, W. T. Maria, V., & Miguel, M. (2016). Consequences of changing The Auditor's report: Evidence form the UK Review of Accounting Studies, Forthcoming ; University of Miami Business School Research Paper No.18-1. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2741174>
- Ezenworke, O.A., Efobi, U.R., & Iyoha, F. (2020). Modelling Audit Fees if Nigerian bank. *Sustainable Growth, Economic Development, and Global Competitiveness*, 742–756.
- Fitriany, Veronica, S., & Anggraita, V. (2016). Impact of Abnormal Audit Fee to Audit Quality: Indonesian Case. *American Journal of Economics*, 6(1), 72–78.
- Francis, J.R., & Simon, D. T. (1987). A Test of Audit Pricing in the Small-Client Segment of the U.S. audit market. *The Accounting Review*, 62(1), 145–157.
- Gilson, R., & Gordon, J. (2003). Controlling Controlling Shareholders. *University of Pennsylvania Law Review*, 152(2), 785–843.
- Gonthier-Besacier, N., & Schatt, A. (2007). Determinants of audit fees for French Quoted firms. *Managerial Auditing Journal*, 22(2), 139–160.
- Gujarati, D. (2003). *Basic Econometrics*. 4th ed. New York, NY: McGraw Hill.
- Hair, J. F., Risher, J. J., Sarstedt, M., & Ringle, C. M. (2019). When to use and how to report the results of PLS-SEM. *European Business Review*, 31(1), 2–24.
- Hay, D. C., Knechel, W. R., & Wong, N. (2006). Audit fees: A meta-analysis of the effect of supply and demand attributes. *Contemporary Accounting Research*, 23(1), 141–191.
- Ittarat, P., Tangpinyoputtikhun, Y., & Ungphakorn, T. (2023). Factor Affect to Key Audit Matters. *Journal of Social Science and Cultural*, 7(2), 35–47.
- Ittonen, K., Miettinen, J., & Vahamaa, S. (2010). Does Female Representation on Audit Committees Affect Audit Fees?. *Quarterly Journal of Finance and Accounting*, 49(3–4), 113–139.
- Jean C. B., & Karla M. J. (2004). Audit Firm Portfolio Management Decisions. *Journal of Accounting Research*, 42(4), 659–650.
- Jensen, M. C., & Meckling, W.H. (1976). Theory of the Firm: Managerial Behavior, Agency Cost and Ownership Structure. *Journal of Financial Economics*, 3(4), 305–360.
- Kaewprapa K., Moonmuang K., & Jaturat M. (2021). The Relationship of Key Audit Matter in an Auditor's Report and Earnings Quality of Listed Companies in the stock Exchange of Thailand in the SET100 Index. *Journal of Accountancy and Management*, 13(2), 137–151.
- Kittiwong, W., & Sarapaivanitch, N. (2020). Consequences of The Implementation of Expedited Audit Reports With Key Audit Matters (KAMs) on Audit Quality. *Managerial Auditing Journal*, 35(8), 1095–1119.
- Lifschutz, J., & Feldshtein, S. (2010). Corporate Governance Characteristics and External Audit Fees: A Study of Large Public Companies in Israel. *International Journal of Business and Management*, 5(10), 109–116.

- Martinez, A. L., & Moraes, A. D. J. (2014). Association between Independent Auditor Fees and Firm Value: A Study of Brazilian Public Companies. *Journal of Modern Accounting and Auditing*, 10(4), 442–450.
- Mohammed, A.M., & Ahmed, M.J. (2018). Audit fees and quality: A study of listed Companies in the downstream sector of Nigerian petroleum industry. *Humanities and Social Sciences Letters*, 6(2), 59–73.
- Musah, A., Okyere, B., & Osei B. I. (2023). The influence of COVID-19 pandemic on audit fees audit report timeliness of listed firms in Ghana. *Cogent Business & Management*, 10(2). DOI: 10.1080/23311975.2023.2217571
- Naser, K., & Nuseibeh, R. (2008). Determinants of audit fees: empirical evidence Form an Emerging economy. *International Journal of Commerce and Management*, 17(3), 239–254.
- Naser, K., & Hanssan, Y.M. (2016). Factors influencing external audit fees of companies Listed on Dubai Financial Market. *International Journal of Islamic and Middle Eastern Finance and Management*, 9(3), 346–363.
- O’Keefe, T., King, R., & Gaver, K. (1994). Audit fees industry specialization and Compliance with GAAS reporting standards. *Auditing A Journal of Practice & Theory*, 13, 41–55.
- Palmrose, Z.V. (1986). Audit fees and Auditor Size: Further Evidence. *Journal of Accounting Research*, 24(1), 97–110.
- Panda, B., & Leepsa, N. M. (2017). Agency theory: Review of theory and evidence on problems and perspectives. *Indian Journal of Corporate Governance*, 10(1) 74–95.
- Ramzy, W. A. (1988). *The determinants of audits fees: an analytical Study*. (Doctor of Philosiphy thesis). Heriot Watt University, Department of Accountancy and Finance. Retrieved form <http://hdl.handle.net/10399/1006>
- Reid, L. C., Carcello, J. V., Li, C., & Neal, T. L. (2019). Impact of Auditor report Changes on financial reporting quality and audit cots: Evidence form the United kingdom. *Contemporary Accounting Research*, 36, 1501–1539.
- Ross, S. (1973). The economic theory of agency: The principal’s problem. *American Economic Review*, 63(2), 134–139.
- Rusmanto, T., & Waworuntu, S.R. (2015). Factors influencing audit fee in Indonesian Publicly Listed Companies applying GCG. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 172, 63–67.
- Sandra, W. M. H., & Patrick, P. H. N. (1996). The determinates of audit fees in Hongkong: An Empirical Study. *Asian Review of Accounting*, 4(2), 32–50.
- Shleifer, A., & Vishny, R. W. (1997). A survey of corporate governance. *Journal of Finance*, 52(2), 737–783.
- Sirinthip W. (2012). *The relationship between the qualifications of the Board of Directors Audit Committee and shareholder structure and profit quality*. (Master’s thesis). Kasetsart University, Faculty of Business.

- Srijunpetch S. (2008). Corporate Governance. *Journal of Business Administration*, 31(120), 1–4.
- Srijunpetch S. (2017). Key audit matters in an auditor’s report and response of the stock exchange of Thailand. *Journal of Accounting Profession*, 13(38), 22–37.
- Tungruenrat C. (2015). A more communication form new Auditor’s Report. *Journal of Accounting Profession*, 11(30), 85–97.
- Tungruenrat C. (2017). New Auditor’s Report: The 1st-year experiences. *Journal of Accounting Profession*, 13(38), 5–21.
- Wuttichindanon, S., & Issarawornrawanitch, P. (2017). New Auditor’s Report: The Next Year Experience in Thailand. *Creative Business and Sustainability Journal*, 41(162), 24–53.
- Yamkamang, T. (2022). Factors Influence Disclosure of Key Audit Matters and Their Influence on Audit Fees and Cumulative Abnormal Return Companies Listed on the Market for Alternative Investment (mai). *Journal of Management and Development Ubon Ratchathani Rajabhat University*, 9(1), 123–139.

